

## СПЛАТА НЕУСТОЙКИ ЗА НЕНАЛЕЖНЕ ВИКОНАННЯ (НЕВИКОНАННЯ) СВОЇХ ОБОВ'ЯЗКІВ СТОРОНАМИ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ

Чумак Р.В.,

доктор філософії в галузі права,  
адвокат

ORCID: 0009-0000-5053-8296

**Чумак Р.В. Сплата неустойки за неналежне виконання (невиконання) сторонами договору про надання юридичних послуг своїх обов'язків.**

Стаття присвячена проблемі сплати неустойки за неналежне виконання (невиконання) сторонами договору про надання юридичних послуг своїх обов'язків. Автором вказується, що Відповідно до вимог п.п. 8, 9 ч. 2 ст. 16, п.п. 3, 4 ч. 1 ст. 611 ЦК України захист прав та інтересів суб'єктів цивільно-правових відносин може здійснюватися шляхом відшкодування збитків та інших способів відшкодування майнової шкоди, відшкодування моральної (немайнової) шкоди та стягнення неустойки. Аналіз судової практики свідчить, що поряд із розірванням договорів, відшкодування замовникам юридичних послуг збитків посідає перше місце в структурі судових способів захисту в зобов'язаннях з надання юридичних послуг. Що ж стосується відшкодування моральної шкоди та стягнення неустойки, то такі способи захисту застосовуються вкрай рідко. Відповідно автор вважає, що проблема відповідальності виконавця юридичної послуги, і зокрема питання можливості сплати неустойки за неналежне виконання (невиконання) своїх обов'язків сторонами договору про надання юридичних послуг, викликає найбільше проблемних питань як з точки зору доктрини цивільного права, так і практики правозастосування.

В статті автором зазначається можливість застосування неустойки за такі види правопорушень, як прострочення виконання основного обов'язку (прострочення надання юридичної послуги як такої) та прострочення повернення замовникові грошових коштів. Стосовно неналежного (неякісного) надання послуги в законодавстві України не передбачується можливість застосування неустойки. Отже, якщо виконавець приступив до надання юридичної послуги вчасно, але надав її неналежно, то застосування до його протиправної поведінки неустойки (штрафу) буде можливим тільки тоді, коли в договорі, укладеним між ним та замовником юридичної

послуги, буде спеціально закріплена відповідна умова. Зважаючи на відомі переваги в позиції виконавців юридичних послуг щодо певного диктату договірних умов на стадії укладання договорів, умова про подібну неустойку навряд чи проявиться в таких договорах. Складність застосування означеного виду неустойки пояснюється також існуванням проблеми щодо визначення критеріїв оцінки якості надання юридичних послуг. Як відзначалося, таких чітких критеріїв не існує. Тож, застосування неустойки (штрафу) за надану виконавцем «неякісну» юридичну послугу ускладнене ще й об'єктивними причинами.

Автор обґрунтовує положення про те, що для застосування неустойки в правовідносинах з надання юридичних послуг вимагається наявність складу правопорушення. На відміну від відшкодування збитків, для стягнення неустойки достатнім є усічений склад правопорушення: протиправність поведінки виконавця та його вина. З метою уникнення зайвих повторювань ми усваємося від розгляду даних аспектів, оскільки вони досить ґрунтовно досліджені в матеріалі цього підрозділу щодо відшкодування збитків.

**Ключові слова:** договір; договір про надання юридичних послуг; відшкодування збитків; сплата неустойки за неналежне виконання (невиконання) своїх обов'язків, сторони договору про надання юридичних послуг.

**Chumak R.V. Compensation of payment of a penalty for improper performance (non-performance) of the duties by the parties to legal services supply agreement.**

The article is focused on the problem of compensation of payment of a penalty for improper performance (non-performance) of the duties by the parties to legal services supply agreement. The author has indicated that the protection of the rights and interests of the subjects of civil relations, in accordance with the requirements of paragraphs 8, 9 of Part 2 of the Art. 16, paragraphs 3, 4 of Part 1 of the Art. 611 of the Civil Code of Ukraine, can be carried out by means of compensation of

damage and other methods of compensation for property damage, compensation for moral (non-property) harm and award of a penalty. The analysis of case-law shows that compensation of damage by customers of legal services, along with termination of contracts, is ranked first within the structure of judicial protection methods in obligations to provide legal services. Talking about the compensation for moral harm and award of a penalty, such methods of protection are applied extremely rarely. Accordingly, the author believes that the problem of the responsibility of a provider of legal services, in particular the matter of classification of the appropriateness (or, on the contrary, inappropriateness) of performing own duties by this party of the obligation, causes the most problematic issues both from the point of view of the doctrine of civil law and legal enforcement practice

The author of the article has noted the possibility of applying a penalty for such types of offenses as delay in fulfilling the main obligation (delay in providing a legal service *per se*) and delay in returning funds to a customer. The legislation of Ukraine does not provide the possibility to apply a penalty in relation to improper (low-quality) service provision. Therefore, if a provider began to provide legal services in time, but provided them improperly, then the application of a penalty (fine) to his illegal behavior will be possible only if the contract concluded between the provider and the customer of legal services specifically stipulates a relevant term. Taking into account the known advantages in the position of legal services' providers regarding certain dictates of contractual terms at the stage of concluding contracts, such a penalty clause is unlikely to appear in such contracts. The difficulty of applying this type of a penalty is also explained by the problem of determining the criteria for assessing the quality of legal services' provision. As we have noted, there are no such clear criteria. Therefore, the application of a penalty (fine) for the "low-quality" legal service fulfilled by the provider is also complicated by objective reasons.

The author has substantiated the provisions that the composing elements of an offense are required in order to apply a penalty in legal relations on supplying legal services. In contrast to compensation of damage, lesser form of an offense is sufficient for awarding a penalty: wrongfulness of the performer's behavior and his guilt. In order to avoid unnecessary repetition, we step aside from studying these aspects, since they are sufficiently thoroughly researched in the material of this subsection on compensation of damage.

**Key words:** contract; legal services supply agreement; compensation of damage; payment

of a penalty for improper performance (non-performance) of one's duties; parties of legal services supply agreement

**Постановка проблеми.** Відповідно до вимог п.п. 8, 9 ч. 2 ст. 16, п.п. 3, 4 ч. 1 ст. 611 ЦК України захист прав та інтересів суб'єктів цивільно-правових відносин може здійснюватися шляхом відшкодування збитків та інших способів відшкодування майнової шкоди, відшкодування моральної (немайнової) шкоди та стягнення неустойки. Аналіз судової практики свідчить, що поряд із розірванням договорів, відшкодування замовникам юридичних послуг збитків посідає перше місце в структурі судових способів захисту в зобов'язаннях з надання юридичних послуг. Що ж стосується стягнення неустойки, то такий спосіб захисту застосовується вкрай рідко.

Відповідно вбачаю, що взагалі проблема відповідальності виконавця юридичної послуги, і зокрема питання можливості сплати неустойки за неналежне виконання (невиконання) своїх обов'язків сторонами договору про надання юридичних послуг, викликає найбільше проблемних питань як з точки зору доктрини цивільного права, так і практики правозастосування.

**Стан опрацювання цієї проблематики.** Дослідження наукової літератури, присвяченої договору про надання юридичних послуг, свідчить, що різним аспектам цього виду договору присвячено низку наукових праць. Серед них заслуговують на увагу наукові праці: Д. Белова [1], Ю. Бисаги [2], В. Богославця [3], Т. Вільчик[4], К. Гусарова [5; 6], В. Заборовського [7; 8], А. Загороднього [9; 10], К. Книгіна [12], В. Кройтора [12], Н. Люльчук [13], Г. Ярошевської [14; 15] та ін. Незважаючи на численні наукові здобутки ця проблематика не втратила своєї актуальності, а окремі її аспекти як-то питання визначення правових підстав застосування в правовідносинах з надання юридичних послуг такої міри цивільно-правової відповідальності, як стягнення неустойки, потребують подальших наукових розвідок.

**Метою** цієї статті є визначення правових підстав застосування в правовідносинах з надання юридичних послуг такої міри цивільно-правової відповідальності, як стягнення неустойки.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Перш ніж перейти до змістовного розгляду теоретико-практичних питань реалізації мір цивільно-правової відповідальності, необхідно визначитися з принциповою можливістю їх застосування до виконавців юридичних послуг. Стосовно виконавців-неадвокатів дане проблемне питання не виникає, оскільки договірні відносини за їх участю беззаперечно є цивільно-право-

вими, а отже, на такі відносини розповсюджують свою дію й норми законодавства про цивільну відповідальність чи інші способи захисту. Певні проблеми з цього приводу можуть проявлятися стосовно притягнення до цивільно-правової відповідальності виконавців юридичних послуг, які мають статус адвоката. На це в літературі вже зверталася увага [16, с. 130–134]. Так, М. Кравченко вбачає проблемність означеного питання в дії норми п. 14 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», де зазначається: забороняється притягати до кримінальної чи іншої відповідальності адвоката (особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатської діяльністю) або погрожувати застосуванням відповідальності у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності згідно із законом. Гарантія незалежності адвокатів, закріплена в цитованій нормі, відтворюється в побудуванні інших норм цього Закону та Правил адвокатської етики, де відсутні положення щодо несення адвокатами цивільно-правової, адміністративної чи кримінальної відповідальності. Втім, у цих нормативних актах можна знайти й винятки, зокрема, йдеться про норми ст. 33–42 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [17] та ст. 63–67 Правил адвокатської етики [18], що визначають підстави, види, порядок та наслідки застосування до адвокатів мір дисциплінарної відповідальності.

Слід сказати, що інколи суди абсолютно сприймають принцип незалежності адвокатів та відмовляють клієнтам у цивільно-правовому захисті. М. Кравченко наводить приклад винесення Бердянським міськрайонним судом Запорізької області рішення, у відповідності з яким позивачеві (клієнтові адвоката) відмовлено у задоволенні вимог про відшкодування майнової шкоди на тій підставі, що «адвокати не можуть бути притягнені до матеріальної відповідальності», згідно з ч. 5 ст. 10 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [17]. Зрозуміло, що наведений приклад ще не може вказувати на цілу тенденцію негативної судової практики України, але все ж сигналізує про існуючу загрозу реалізації замовниками юридичних послуг (клієнтами адвокатів) можливостей цивільно-правового захисту. У зв'язку зі сказаним, необхідно погодитися із М. Кравченком, що «зіткнення двох суперечностей: вивести адвокатів із відповідальності як прояву тиску на адвокатів та забезпечити принцип належного виконання зобов'язань, а особливо охорони прав слабкої сторони договору, ... повинне бути вирішене на користь слабкої сторони». Для цього автором пропонується закріпити відповідні положення у спеціальному законі [16, с. 133].

Наразі, коли таких змін законодавства не відбулося, розблокування норми п. 14 ч. 1 ст. 23

Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», на наш погляд, можна знаходити у тлумаченні самої цієї норми та деяких інших положень даного Закону. По-перше, необхідно звернути увагу на те, що в п. 14 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» йдеться про неможливість притягнення адвоката до «кримінальної чи іншої відповідальності... у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності згідно із законом» [17]. На останніх трьох словах – «згідно із законом» – зробимо акцентуацію уваги. Порушення адвокатом договору, укладеного з клієнтом, вочевидь виходить за рамки законної адвокатської діяльності. Така поведінка є «незаконною» (тобто вона є такою, що спирається не на закон, а на договір), а тому перепон для несення адвокатами цивільно-правової відповідальності, вважаємо, не існує. По-друге, ч. 3 ст. 27 цього ж Закону вказує, що «до договору про надання правової допомоги застосовуються загальні вимоги договірного права» [17]. Серед згаданих вимог слід бачити не тільки правила про зміст, форму, укладення, виконання, зміну та розірвання договорів, але й правила щодо несення сторонами договірних відносин відповідальності чи застосування до них інших мір цивільно-правового впливу. Не зважаючи на зроблені нами висновки, позиція М.В. Кравченка не втрачає своєї актуальності, оскільки для створення дієвого режиму охорони та захисту прав (інтересів) замовників юридичних послуг, як слабкої сторони договору, все ж вимагається чітке формулювання відповідних положень законодавства. Виправлення законодавства шляхом неофіційного тлумачення не створює надійного підґрунтя для прояву такого режиму.

Позитивною обставиною є те, що суди України у переважній більшості випадків розгляду спорів між клієнтами та адвокатами також не вбачають перепон у застосуванні цивільно-правових способів захисту прав та інтересів потерпілих-клієнтів. Судова практика України збагачена достатньо великою кількістю прикладів притягнення адвокатів та інших виконавців юридичних послуг до цивільно-правової відповідальності. При кваліфікації відносин, з яких витікають спори, суди правильно їх оцінюють різновидом надання послуг, застосовуючи вимоги положення глав 47–53, 63 ЦК України.

Захист прав (інтересів) замовників юридичних послуг може здійснюватися також стягненням з неналежно діючого виконавця неустойки. Застосування неустойки можливе, якщо вона передбачена вимогами законодавства або умовами договору (ч. 1 ст. 548 ЦК України).

Договори про надання юридичних послуг, зазвичай, не містять умови про застосування замовниками неустойки до неналежно діючих

виконавців. Причина такого становища пояснюється більш сильною позицією виконавців, оскільки саме вони розробляють проекти договорів і, відповідно, застерігають себе від застосування до них мір відповідальності у вигляді неустойки. Замовники у переважній більшості випадків не обізнані у тонкощах застосування мір цивільно-правової відповідальності, а тому достатньо пасивно себе проявляють з цього приводу на етапі укладання договорів. Разом з тим, наведене вище не означає, що застосування неустойки до виконавців юридичних послуг взагалі є неможливим. Підвищення рівня юридичної обізнаності населення може певною мірою вплинути на вирішення даної проблеми. Втім, більш ефективним захистом прав (інтересів) замовників юридичних послуг стало б закріплення положень про неустойку в спеціальному законодавстві [11, с. 13].

На жаль, у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [17] відсутні норми, що дозволяли б безпосередньо застосовувати неустойку до неналежно діючих адвокатів, тобто незалежно від того, передбачена вона умовами відповідного договору, чи ні. Разом з тим, навіть якщо подібні норми в цьому Законі й були, то це не вирішувало б досліджувану тут проблему повністю, оскільки юридичні послуги надаються не лише адвокатами (адвокатськими організаціями), але й особами, котрі не мають такого статусу, та на яких зазначений Закон не поширює свою дію.

Серед чинних спеціальних нормативних актів, що визначають можливість замовників юридичних чи інших послуг застосовувати неустойку до виконавців-правопорушників є Закон України «Про захист прав споживачів», але й стосовно цього Закону доводиться говорити про наявність деяких проблем, які не дозволяють стверджувати, що в Україні існує досить дієвий правовий режим захисту прав (інтересів) замовників юридичних послуг. Так, згідно з нормою ч. 5 ст. 10 цього Закону у разі, коли виконавець прострочує надання послуги, він зобов'язаний сплатити споживачеві-замовникові пеню в розмірі трьох відсотків вартості послуги за кожен день прострочення, або за кожну годину, якщо тривалість виконання визначено в договорі у годинах. Отже, дана норма покликана захищати споживачів послуг лише від такого виду правопорушення, як прострочення виконання боржником свого обов'язку. У той же час, за вимогою п. 22 ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів» споживачем вважається тільки фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника.

Оскільки в Україні адвокати законодавчо не визнані підприємцями, то виникає проблема поширення правил ч. 5 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів» на випадки неналежного надання (ненадання) юридичних послуг виконавцями-неадвокатами [19]. Тож, вказані положення можна застосовувати тільки до виконавців-юридичних осіб та виконавців-фізичних осіб, які надають юридичні послуги в статусі підприємців та не є адвокатами. За таких обставин положення ч. 5 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів» не можуть бути застосовані до випадків прострочення надання юридичних послуг виконавцями-адвокатами. За нашим переконанням це є істотним недоліком, який позбавляє менш захищених учасників договірних відносин, якими є замовники юридичних послуг, дієвого захисту своїх прав та інтересів. З огляду на відзначене вище, необхідно внести відповідні зміни та доповнення до чинного законодавства України. Зокрема, у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» слід закріпити норму щодо застосування до неналежно діючих за договором виконавців-адвокатів законної неустойки (пені) в тому вигляді, як вона передбачена у ч. 5 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів» [19]. Це дозволить витримати єдність підходів у захисті прав (інтересів) замовників, як у випадках надання їм юридичних послуг виконавцями-неадвокатами, так й виконавцями-адвокатами.

Серед інших видів законної неустойки, що може застосовуватися до неналежно діючого виконавця юридичної послуги (як адвоката, так й виконавця-неадвоката), слід назвати пеню, передбачену ч. 2 ст. 625 ЦК України. Нагадаємо, що в цій нормі йдеться про обов'язок боржника, який прострочив виконання грошового зобов'язання, сплатити кредиторіві окрім основної суми боргу також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом. На перший погляд такий вид неустойки (пені) не може застосовуватися у зобов'язаннях з надання юридичних послуг, але це не так. У тих випадках, коли виконавець безпідставно утримує грошові кошти замовника, тобто прострочує їх передання (повернення) замовникові, то норму ч. 2 ст. 625 ЦК України можна застосовувати. Зміна умов договору, його розірвання чи інше припинення, що пов'язане із необхідністю повернення виконавцем замовникові грошових коштів, що авансувалися замовником, породжуватимуть між виконавцем і замовником грошове зобов'язання. У такому зобов'язанні є кредитором, а виконавець – боржником. Отже, якщо виконавець за описуваних вище обставин допустить прострочення передання грошей замовникові, він (виконавець) зобов'язаний буде спла-

тити три проценти річних від простроченої суми.

Принагідно вказати, що окремі суди помилково оцінюють правові підстави застосування даної неустойки (пені). Так, в одному із спорів замовник юридичної послуги поміж інших позовних вимог вимагав стягнення з адвоката (виконавця за договором надання юридичних послуг) інфляційних нарахувань та три проценти річних від суми грошей, що передавалися адвокату в вигляді гонорару. На думку позивача відповідач безпідставно отримав частину грошей, оскільки юридична послуга була надана не в повному обсязі. Суд, не піддаючи в цілому неналежність надання юридичної послуги, все ж відмовив позивачеві (замовнику) у задоволенні його позовних вимог, т. я. «...стягнення інфляційних нарахувань та три проценти річних...не передбачено договором про правову допомогу» [20]. Необґрунтованість подібного рішення є очевидною, адже, як для відшкодування збитків з урахуванням встановленого індексу інфляції, так й для стягнення трьох процентів річних від простроченої суми не вимагається закріплення в договорі відповідних умов. Підставою застосування цих мір відповідальності є, як відомо, норма ч. 2 ст. 625 ЦК України.

**Висновки.** У наведеному вище матеріалі цієї наукової розвідки ми торкнулися лише можливості застосування неустойки за такі види правопорушень, як прострочення виконання основного обов'язку (прострочення надання юридичної послуги як такої) та прострочення повернення замовникові грошових коштів. Стосовно неналежного (неякісного) надання послуги в законодавстві України не передбачується можливість застосування неустойки. Отже, якщо виконавець приступив до надання юридичної послуги вчасно, але надав її неналежно, то застосування до його протиправної поведінки неустойки (штрафу) буде можливим тільки тоді, коли в договорі, укладеним між ним та замовником юридичної послуги, буде спеціально закріплена відповідна умова. Зважаючи на відомі переваги в позиції виконавців юридичних послуг щодо певного диктату договірних умов на стадії укладання договорів, умова про подібну неустойку навряд чи проявиться в таких договорах. Складність застосування означеного виду неустойки пояснюється також існуванням проблеми щодо визначення критеріїв оцінки якості надання юридичних послуг. Як відзначалося, таких чітких критеріїв не існує. Тож, застосування неустойки (штрафу) за надану виконавцем «неякісну» юридичну послугу ускладнене ще й об'єктивними причинами.

Для застосування неустойки в правовідносинах з надання юридичних послуг вимагається наявність складу правопорушення. На відміну від відшкодування збитків, для стягнення не-

устойки достатнім є усічений склад правопорушення: протиправність поведінки виконавця та його вина. З метою уникнення зайвих повторювань ми усуваємося від розгляду даних аспектів, оскільки вони досить ґрунтовно досліджені в матеріалі цього підрозділу щодо відшкодування збитків.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Белов Д.М., Белова М.В. Роль та місце інституту адвокатури в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина. *Аналітичне-порівняльне правознавство*. 2022. № 6. С. 42–48.
2. Заборовський В.В., Бисага Ю.М., Булеца С.Б. Правовий статус адвоката: проблеми теорії та практики: монографія. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 650 с.
3. Богославец В.М. Договори про надання правових послуг : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2008. 19 с.
4. Вільчик Т. Конституційно-правовий статус адвокатури. *Теорія і практика правознавства*. Вип. 2 (8) / 2015. С. 1–13.
5. Гусаров К.В. Забезпечення виконання договору про надання юридичних послуг та особливості судового керівництва процесом. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Право. 2022. Вип. 22-23. С. 91–97.
6. Гусаров К.В., Булгаков А.О. Неповнолітні особи як можливі сторони договору про надання юридичних послуг. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. № 1 (том 30). С. 178–189.
7. Заборовський В.В. Моральні засади здійснення адвокатської діяльності: загальні положення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2024. Серія ПРАВО. Випуск 81. Частина 3. С. 191–196.
8. Заборовський В.В. Адвокат як суб'єкт надання правової (професійної правничої) допомоги. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 248–250. URL: [http://par.in.ua/2\\_2016/76.pdf](http://par.in.ua/2_2016/76.pdf). (дата звернення: 15.08.24).
9. Загородній А.С. Способи захисту прав (інтересів) замовників юридичних послуг. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2 (69). С. 218–226.
10. Загородній А.С. Правовідносини із захисту цивільних прав та інтересів замовників юридичних послуг. *Право і безпека*. 2014. № 4 (55). С. 192–197.
11. Книгін К.Г. Цивільно-правове регулювання договору надання послуг адвока-

- том : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2015. 20 с.
12. Чумак Р.В., Кройтор В.А. Відшкодування моральної шкоди у випадку неналежного виконання (невиконання) своїх обов'язків сторонами договору про надання юридичних послуг. *Європейські перспективи*. 2024. № 3. С. 172–182.
  13. Люльчук Н.М. Договір про надання правничої допомоги в цивільному праві України : дис. ... д-ра філософії. Київ, 2020. 269 с.
  14. Ярошевська Г.М. Договір про надання юридичних послуг : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2014. 167 с.
  15. Ярошевська Г.М. Договір про надання юридичних послуг : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00. 03. Київ, 2014. 19 с.
  16. Кравченко М.В. Щодо відповідальності адвокатів за порушення зобов'язань за договором з надання правової допомоги. *Юридичний вісник*. 2014. № 3 (32). С. 130–134.
  17. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 15.08.24).
  18. Правила адвокатської етики від 09.06.2017 р., зі змінами та доповн. від 15.02.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text> (дата звернення: 28.08.24).
  19. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 24.08.2024).
  20. Рішення Ковельського міськрайонного суду Волинської області від 08.08.2013 р. у справі № 159/3653/13-ц, продовження № 2/159/973/13. URL: [www.reyestr.court.gov.ua/review/33341921](http://www.reyestr.court.gov.ua/review/33341921) (дата звернення: 25.08.2024).